

DARIUSZ KRYSZK*

Akademia Sztuki Wojennej, Warszawa, Polska

KRYTYKA ŁAWKI NIEPODLEGŁOŚCI W SIECI. STUDIUM PRZYPADKU

CRITICISM OF THE INDEPENDENCE BENCH ON THE INTERNET. CASE STUDY

ABSTRAKT: Podnoszenie zdolności instytucji państwowych do podejmowania skutecznych działań na rzecz wzmocnienia tożsamości i dziedzictwa narodowego jest ważnym celem bezpieczeństwa narodowego. Przykładowym projektem urzeczywistniającym tego typu cele był pomnik pt. Ławka Niepodległości. Realizacja tego typu zadań nie jest łatwa ze względu na to, że polskiemu społeczeństwu bardzo rzadko podobają się projekty artystyczne opracowywane na zlecenie instytucji rządowych. Zazwyczaj stają się one elementem krytyki wyspecjalizowanych środowisk artystycznych, eksperckich, wzmocnionej przez podmioty życia społecznego zaangażowane politycznie i będące w opozycji do rządu. Z punktu widzenia autora niniejszego artykułu jednym z możliwych rozwiązań zmniejszającym ryzyko popełnienia błędów merytorycznych i strat wizerunkowych w realizacji projektów podobnych do ławki Niepodległości (pomników) jest zlecenie ich wykonania elitarnym, eksperckim organizacjom pozarządowym, silnie związanych z szeroko rozumianym artystycznym środowiskiem zawodowym.

SŁOWA KLUCZOWE: bezpieczeństwo narodowe, tożsamość i dziedzictwo narodowe, *Public Affairs*, media społecznościowe

ABSTRACT: Increasing the capacity of state institutions to take effective measures to strengthen national identity and heritage is an important goal for national security. An project exemplifying this goal was the monument entitled Independence Bench. The implementation of this type of task is not easy due to the fact that Polish society

* płk rez. dr Dariusz Kryszk, War Studies University, Warsaw, Poland

 <https://orcid.org/0000-0002-4574-9678> d.kryszk@akademia.mil.pl

Copyright (c) 2021 Dariusz Kryszk. This work is licensed under a Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License.

is rarely fond of art projects commissioned by government institutions. They usually become an element of criticism of specialized artistic and expert circles, reinforced by entities of social life engaged politically and opposed to the government. From the point of view of the author of this article, one of the possible solutions reducing the risk of substantive errors and image loss with the implementation of projects similar to the Independence Bench (monuments) is commissioning their implementation to elite, expert non-governmental organizations, strongly associated with the artistic professional environment.

KEYWORDS: national security, national identity and heritage, Public Affairs, social media

WPROWADZENIE

Państwo, postrzegane jako forma organizacji, nie wypełnia dobrze swoje misji społecznej jeżeli nie podejmuje działań mających wzmacniać więzi i tożsamość ludzi zamieszkujących lub związanych w inny sposób z danym terytorium. Czynione jest to między innymi poprzez dbałość o pamięć oraz promowanie osiągnięć materialnych i duchowych poprzednich pokoleń danej wspólnoty narodowej¹. Troska o tożsamość i dziedzictwo jest również obszarem zainteresowania bezpieczeństwa narodowego.

W Strategii Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej z 2020 roku (SBN RP) tożsamość i dziedzictwo narodowe zostało uznane za podstawowy element systemu wartości państwa. Jednym z czterech zapisanych interesów narodowych, filarów bezpieczeństwa narodowego jest „umacnianie tożsamości narodowej i strzeżenie dziedzictwa narodowego”². Zgodnie ze swoim przeznaczeniem SBN RP wyznaczyła w tym obszarze następujące cele strategiczne³:

- „Kształtować i rozwijać postawy patriotyczne jako niezbędny czynnik budowania wspólnoty i tożsamości narodowej, zakorzenionej w chrześcijańskim dziedzictwie i ogólnoludzkich wartościach.
- Doskonać instrumenty i procedury ochrony dziedzictwa kultury na wypadek zagrożenia wojennego i kryzysowego, z uwzględnieniem podmiotów i służb realizujących zadania na rzecz bezpieczeństwa państwa.

¹W przekonaniu autora budowanie tożsamości i ochrona dziedzictwa jest również zadaniem organizacji międzynarodowych zrzeszających państwa narodowe, np. Unii Europejskiej. Ważne jest zatem postrzeganie Polski jako części tożsamości, kultury i historii Europy.

² Strona internetowa Biura Bezpieczeństwa Narodowego, „Strategia Bezpieczeństwa Narodowego RP” s. 11. <https://www.bbn.gov.pl> (dostęp: 24.03.2021)

³ Ibidem, s. 28.

- Wykorzystywać aktywność Polski na arenie międzynarodowej do promowania rozwoju i ochrony tradycyjnych wartości rodziny, polskiej tożsamości narodowej, kultury i tradycji.
- Wzmacniać związki diaspory polskiej z krajem oraz dążyć do zwiększenia jej zaangażowania w działania związane z promocją Polski”.

Z punktu widzenia tematu niniejszego artykułu szczególnie ważny jest cel pierwszy dotyczący kształtowania i rozwijania postaw patriotycznych. Co ciekawe znalazł się on również w innej części SBN RP w dziale pt. Odporność państwa i obrona powszechna. Tam w punkcie 2.4. czytamy, że należy: „Budować wiedzę i zdolności do kształtowania bezpieczeństwa narodowego, oparte na szerokim zaangażowaniu organów władzy publicznej, w tym samorządowej, jednostek tworzących systemy edukacji oraz szkolnictwa wyższego i nauki, gospodarki, organizacji pozarządowych oraz obywateli dla dostosowania do stale zmieniających się potrzeb, w powiązaniu z promowaniem postaw patriotycznych, powinności obywatelskich oraz zachowań prospołecznych”⁴. Innymi słowy – w myśl założeń SBN RP budowanie odporności państwa na współczesne zagrożenia nie może się odbywać bez wzmacniania tożsamości narodowej, przypominania osiągnięć poprzednich pokoleń i kształtowania postaw patriotycznych obywateli. Analizując wyżej wymieniony dokument warto podkreślić, że jego autorzy doskonale zdawali sobie sprawę, że wyznaczone cele strategiczne mogą być osiągnięte i urzeczywistnione jedynie poprzez realizację wielu różnorodnych zadań, projektów, konkretnych wydarzeń specjalnych, itd. Przykładowy katalog takich działań można znaleźć w Kalendarzu oficjalnych obchodów stulecia odzyskania przez Polskę niepodległości⁵. Jednym z takich projektów był - wymieniony w tytule niniejszego artykułu – pomnik pt. Ławka Niepodległości, zaplanowany i zrealizowany przez polskie Ministerstwo Obrony Narodowej.

Analiza kalendarza obchodów stulecia niepodległości wskazuje, że zebrane tam przedsięwzięcia organizowane są przez bardzo wiele podmiotów, np.: ministerstwa, instytucje państwowe, władze samorządowe, organizacje społeczne, stowarzyszenia, przedsiębiorstwa oraz osoby prywatne. Kolejnym ważnym spostrzeżeniem jest ogromna różnorodność realizowanych projektów. Dotykają one właściwie wszystkich obszarów życia społecznego:

⁴ Ibidem, s. 15.

⁵ Strona internetowa Biura Programu „Niepodległa”. Biuro realizuje swoje zadania zgodnie z założeniami Programu Wieloletniego „Niepodległa” na lata 2017-2022, którego głównym celem jest wzmocnienie poczucia wspólnoty obywatelskiej., „Kalendarz oficjalnych obchodów stulecia odzyskania przez Polskę niepodległości”, <https://niepodlegla.gov.pl/> (dostęp: 25.03.2021)

polityki, edukacji, nauki, kultury, gospodarki, sportu, wojska, religii, historii, nowych technologii, mediów, internetu, itd. Jednym z wniosków, które można wyciągnąć z analizy Strategii Bezpieczeństwa Narodowego RP oraz Kalendarza oficjalnych obchodów stulecia odzyskania przez Polskę niepodległości jest konieczność rozwoju zdolności instytucji państwa i kompetencji ich urzędników do realizacji bardzo różnorodnych przedsięwzięć w ramach wzmacniania tożsamości i dziedzictwa narodowego.

W wyżej zarysowanym kontekście, uwzględniając informacyjny wymiar współczesnego świata, nieodzownym dla instytucji państwowych jest posiadanie zdolności do skutecznego komunikowania się z obywatelami, w tym poprzez media społecznościowe. Dotyczy to również komunikacji podczas realizacji zadań na rzecz kształtowania i rozwijania postaw patriotycznych. Zagadnienie to wydaje się ciekawym wyzwaniem dla praktyków ale i problemem badawczym dla nauki. Tym bardziej, że jest niewiele specjalistycznej literatury naukowej poświęconej temu zagadnieniu. Swoistego rodzaju „okazją” dla autora do podjęcia próby przeprowadzenia badań w tym obszarze był – wspomniany już wcześniej – projekt MON, pt. Ławka Niepodległości realizowany w ramach obchodów stulecia odzyskania przez Polskę niepodległości 1918-2018. W przekonaniu autora, analiza tego typu przypadku może przyczynić się udoskonalenia podobnych działań podejmowanych w przyszłości. Drogą do doskonalenia każdego działania jest zbieranie odpowiedzi, opinii, ocen od ludzi, których te działania dotyczą. W procesie komunikacji służy temu informacja zwrotna od odbiorcy do nadawcy. W niniejszym artykule przedmiotem badań będą zatem wpisy/komentarze oraz reakcje (np. polubienia, tzw. „lajki”) użytkowników portali społecznościowych - szczególnie *Facebook’a* (FB) - na temat projektu MON, pt. Ławki Niepodległości.

W związku z przyjęciem studium przypadku jako metody badawczej głównym celem niniejszego artykułu jest - poprzez analizę reakcji internautów na treści dotyczące Ławki Niepodległości umieszczone w wybranych profilach serwisów społecznościowych – przedstawienie rekomendacji dla przedstawicieli instytucji państwowych do doskonalenia działań podejmowanych na rzecz wzmocnienia tożsamości i dziedzictwa narodowego w podobnych – typu pomnik- projektach.

W przekonaniu autora podniesienie zdolności w tym obszarze jest ważne ze względu na to, że polskiemu społeczeństwu bardzo rzadko podobają się projekty artystyczne opracowane na zlecenie instytucji rządowych. Można zatem przyjąć hipotezę, że zazwyczaj stają się one

elementem krytyki wyspecjalizowanych środowisk artystycznych, eksperckich, wzmacnianej przez podmioty życia społecznego zaangażowane politycznie i będące w opozycji do rządu.

PRZEGLĄD LITERATURY

Do osiągnięcia założonego celu artykułu niezbędne jest rozpoznanie podstawowych zasad rządzących funkcjonowaniem pomników w przestrzeni publicznej opisanych w literaturze przedmiotu. W tym kontekście istnieje szczególna potrzeba zastanowienia się nad swoistego rodzaju komunikacją jaka zachodzi pomiędzy pomnikiem a odbiorcą. Bardzo pomocnym w tym obszarze są badania prof. dr. hab. Małgorzaty Praczyk z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, która poddała analizie współcześnie postawione pomniki jako formy wytwarzania tożsamości lokalnej⁶. Szczególnie cenne – dla celu niniejszego artykułu i jego przedmiotu badań – są jej spostrzeżenia dotyczące sposobu „odczytywania” pomników przez przechodniów je mijających. Można sobie bowiem wyobrazić, że opinie o tych pomnikach są następnie rozpowszechniane w internecie wywołując większą lub mniejszą dyskusję, szczególnie w mediach społecznościowych co jest obszarem zainteresowania niniejszego artykułu.

M. Praczyk podkreśla, posiłkując się poglądami takich badaczy jak: Michael Warner, Yi-Fu Tuan, Dolores Hayden, William Neill, Marcina Kula, Maurice Halbwachs, że pomnik⁷:

- nie powinien funkcjonować w przestrzeni publicznej w sposób bierny;
- buduje poczucie wspólnoty, przynależności do grup ludzi o podobnych wartościach;
- jest miejscem szczególnym:
 - związanym zarówno z fizycznym miejscem, jak i z przeszłością;
 - celebracji rytuałów lub spontanicznych spotkań, np. lokalnych społeczności, które zaspokajają potrzebę publicznego przeżywania emocji, praktyk publicznego wytwarzania tożsamości i tradycji;
 - budowania indywidualnych doświadczeń i relacji z danym miejscem;

⁶ M. Praczyk, „Poznańskie pomniki początku XXI wieku jako forma wytwarzania tożsamości lokalnej”, SENSUS HISTORIAE, ISSN 2082–0860 Vol. VI (2012/1) s. 133-150.

<http://ewa.home.amu.edu.pl/Praczyk,%20Poznanskie%20pomniki.pdf>

⁷ Ibidem, s. 134.

- umożliwiając za pomocą wszystkich dostępnych zmysłów wytworzenie emocjonalnego, osobistego związku z danym miejscem;
 - zapamiętywania wybranych wydarzeń, np. historycznych, jak i sposobu, w który są one zapamiętywane;
 - pozostającym w nieuniknionej relacji do obiektów go otaczających oraz do krajobrazu, w którym jest usytuowany;
 - wysyłającym komunikat wizualny, który może być wystarczający do zdefiniowania pamięci o danym miejscu.
- jest elementem wytwarzania wizji przeszłości, demonstracją danej wizji rzeczywistości, która ma legitymizować budowaną tożsamość, formą zaistnienia w publicznym dyskursie;
 - stanowi medium, które przyczynia się do zdefiniowania pamięci o danym wydarzeniu bądź postaci, które upamiętniane są za jego pomocą.

W dalszych częściach badań M. Praczyk rozwija problem pomnika jako medium, który niesie z sobą komunikat wizualny w przestrzeni miejskiej. Zwraca w tym kontekście uwagę na kształt pomnika, który często dominuje – w oczach obserwatora – nad treścią informacyjną przypominającą daną postać lub wydarzenie. Kształt monumentu jest tu postrzegany jako silny czynnik wywołujący określone wrażenie i reakcję widza, często prowokując do konkretnych zachowań. Autorka cytowanych badań przywołuje tutaj poglądy Oskara Hansena, który do opisu form architektonicznych oraz urbanistycznych, posługuje się pojęciem Formy Zamkniętej oraz Formy Otwartej. W dużym uproszczeniu pierwsza z nich charakteryzuje się dogmatyzmem, konfrontacją, brakiem dialogowości, podporządkowaniem jednostki w hierarchicznym społeczeństwie czyli przedmiotowym podejściem do odbiorcy. Pomniki tworzone w takiej formie najczęściej są pionowymi, okazałymi monumentami, postawionymi na potężnych masywnych cokółach, dominując nadnaturalnymi rozmiarami mosiężnych postaci nad ludźmi przechodzącymi w pobliżu. Takiego pionowego pomnika lub poziomego masywnego obelisku należy zatem uważnie słuchać. Forma Otwarta jest natomiast zaprzeczeniem wyżej wymienionych cech, szczególnie monumentalności. Tu pomniki powinny przedstawiać autentyczne zdarzenia i ludzi. Zachęcać do partnerskiego demokratycznego dialogu pozbawionego agresji.

Niewykluczone, że idea dialogowości Form Otwartych w architekturze i urbanistyce znalazła swoje odzwierciedlenie w modzie na pomniki-ławeczki, która rozwinęła się w Polsce

z końcem XX wieku. Początkowo były one niejako przypisane dla upamiętnienia postaci świata sztuki lub postaci fikcyjnych. Z czasem na pomnikach-ławkach „usiedli” również politycy i wojskowi, np. Jan Nowak Jeziorański w Warszawie czy gen. Władysław Sikorski w Inowrocławiu. Kontynuując swoje rozważania M. Praczyk, podkreśla, że „W przypadku ławeczki nie tylko jednak siedzimy, a więc „robimy” to, co upamiętniona postać. Ławeczka umożliwia nam także zatrzymanie się przy pomniku na dłuższą chwilę. Bycie z pomnikiem, siadanie na pomniku jest tu wpisane w pomnikowe założenie i nie staje się obrazoburczym aktem deprecjonującym upamiętnioną postać”⁸. Wydaje się, że najlepszym wyznacznikiem popularności pomników-ławek i symbolem zawiązania pozytywnych relacji ze „zwykłym przechodniem” jest liczba osób, które chcą na nich usiąść, zrobić *selfie* i opublikować to w mediach społecznościowych. Zasada ta pewnie może dotyczyć każdego pomnika.

Podsumowując swoje rozważania o funkcjonowaniu pomników w przestrzeni publicznej M. Praczyk zauważa, że⁹:

- Forma, jaką przybiera pomnik, wydaje się mieć decydujący wpływ na sposób, w jaki funkcjonuje on w przestrzeni publicznej;
- Nie tyle lokalizacja, ale przede wszystkim sam kształt monumentu decyduje zazwyczaj o tym, jaki pomnik ożywa w świadomości mieszkańców miasta.
- Pomniki podzielić można ze względu na formę, jaką przyjmują, na te, które są interaktywne oraz te, których Forma Zamknięta uniemożliwia wejście z nimi w interakcję.
- Możliwość wchodzenia w interakcję z pomnikami pozwala lepiej zapamiętywać takie obiekty, w tym treści upamiętnienia przez co wytwarzana jest spontaniczna tożsamość lokalna.
- Pomniki upamiętniające polityczno-społeczne dziedzictwo historii, narzucane odgórnie, wpisujące się w oficjalny dyskurs, wytwarzają „oficjalną” lokalną tożsamość mieszkańców. Ta nie pozwala się z nią utożsamić i nie ma raczej szansy, by zostać przejętą przez mieszkańców.
- Ustanowienie wizualnej relacji między obiektem a jego obserwatorem komunikuje szereg znaczeń nie zawsze mieszczących się w intencjach fundatorów.

⁸ Ibidem, s. 145.

⁹ Ibidem, s. 148.

Analiza zawartych powyżej punktów przeprowadzona z punktu widzenia nadawcy w procesie komunikacji skłania do wniosku, że pomnik usytuowany w przestrzeni publicznej rozpatrywany jako komunikat zawiera w sobie cztery zasadnicze elementy¹⁰. Pierwszy dotyczy konkretnych informacji takich jak daty, fakty, cytaty, dane postaci (imiona, nazwiska), itd. Drugi, ujawnienia wyznawane wartości fundatora pomnika lub/i twórcy. Przedstawia wizję przeszłości i rzeczywistości. Kolejny element przekazuje informacje o relacjach pomiędzy twórcą a obserwatorem pomnika. Przyjęta forma pomnika pokazuje podejście przedmiotowe-zamknięte, lub podmiotowe-otwarte twórcy do odbiorców. Tym emocjonalnym kanałem możemy odczytać co myśli i jak odnosi się nadawca do odbiorcy. Ostatni, czwarty element komunikatu jaki może wysłać twórca pomnika to apel do ludzi, którzy będą go oglądać lub doświadczać, jak to ma miejsce w przypadku pomników typu ławka. Możemy tu doszukiwać się odpowiedzi, na takie na przykład pytania jak: Do jakiej refleksji chce nakłonić obserwatora twórca pomnika? Czego od niego oczekuje? Jakie postawy i zachowania ma wywołać u odbiorcy? Wszystkie te elementy komunikatu są przedstawiane poprzez treść zakodowaną w formie pomnikowego przedstawienia. Jak jednak podkreśla M. Praczyk. „(...) z drugiej strony, poprzez fakt, że monumenty takie znajdują się w publicznej przestrzeni, zwrotnie oddziałują one na sposób myślenia o przeszłości tych, którzy użytkują tę przestrzeń”¹¹. Tym bardziej wydaje się potrzebna osobom odpowiedzialnym, za budowanie tożsamości narodowej świadomość mechanizmów funkcjonowania pomników w przestrzeni publicznej i wiedza na temat procesów komunikacyjnych im towarzyszących, w tym szczególnie w mediach społecznościowych.

MATERIAŁY I METODY

Przybliżając metodę (studium przypadku) podjętych badań należy podkreślić ograniczenia jakie tu zastosowano. W tym konkretnym przypadku, analizie poddano wpisy i profile osób komentujących oraz udostępniających posty o ławkach Niepodległości opublikowanych na facebook’owym profilu Fundacji Wzornictwo i Ład¹². Pomocniczo przeanalizowano artykuły zamieszczone w wybranych portalach informacyjnych, np. www.onet.pl. Takie zainteresowanie

¹⁰ Por. Wojciech Klęk, Kwadrat komunikacyjny von Thuna, <https://wojciechklek.pl/kwadrat-komunikacyjny-von-thuna/> (dostęp: 02.08.2021)

¹¹ M. Praczyk, „Poznańskie pomniki ...”, op. cit. s., 136.

¹² Profil FB Fundacji Wzornictwo i Ład, <https://www.facebook.com/wzornictwoilad/> (dostęp: 16.01.2018)

autora niniejszego artykułu profilem Fundacji Wzornictwo i Ład wynika z tego, że pierwszy umieszczony tam post o Ławkach Niepodległości osiągnął bardzo duży zasięg i popularność, np. 1745 udostępnień. Zazwyczaj posty tej fundacji na FB miały wówczas (2018) zaledwie kilka udostępnień. Ponadto ten pierwszy post skomentowało ponad 800 osób. Tym samym profil fundacji stał się – na chwilę - głównym miejscem dyskusji o projekcie MON. Ta nagła popularność posta była na tyle zaskakująca, że autor niniejszego artykułu postanowił poddać analizie - pod kątem ich autentyczności - profile osób komentujących, spodziewając się wykrycia, np. fałszywych profil i działań botów. Poszukiwanie odpowiedzi na pytanie – dlaczego ten post zdobył nagle tak wielką popularność w mediach społecznościowych było na tyle intrygujące dla autora artykułu, że poprosił on o opinię na ten temat eksperta z wieloletnią praktyką w firmie świadczącej usługi monitorowania treści w mediach społecznościowych¹³.

WYNIKI ANALIZY

Instytucją odpowiedzialną w MON za realizację zadań w obszarze wzmocnienia tożsamości i dziedzictwa narodowego jest Departament Edukacji, Kultury i Dziedzictwa (DEKiD). Odpowiedzialny on jest za, m.in. realizowanie kampanii i działań w obszarze kultury, tradycji narodowych i orężnych, edukacji historycznej i obywatelskiej, dziedzictwa oraz współpracy ze społeczeństwem¹⁴.

Ławka Niepodległości - założenia i konkurs

Na początku 2018 roku DEKiD MON opublikowało w Biuletynie Informacji Publicznej (BIP) Regulamin konkursu na opracowanie projektu multimedialnej ławki pomnikowej upamiętniającej 100 rocznicę odzyskania przez Polskę niepodległości. Projekt otrzymał nazwę Ławki Niepodległości. Według pomysłodawców z MON miało to być nowoczesne upamiętnienie tradycji, chwały i sławy oręża polskiego, przemawiające do młodego pokolenia. W regulaminie określono, między innymi, że pomnik-ławka powinna mieć okolicznościową inskrypcję o następującej treści:

¹³ Ekspert zastrzegł sobie prawo nie ujawniania tożsamości i podawania nazwy firmy w której pracuje.

¹⁴Strona internetowa DEKiD Ministerstwa Obrony Narodowej

<https://archiwum2019.mon.gov.pl/ministerstwo/arttykul/departamenty/departament-edukacji-kultury-i-dziedzictwa-10254983/> (dostęp: 27.03.2021)

ŁAWKA NIEPODLEGŁOŚCI
PAMIĘCI WYBITNYCH PATRIOTÓW, DOWÓDCÓW I MĘŻÓW STANU
ORAZ CZYNU ZBROJNEGO ŻOŁNIERZA POLSKIEGO
W STULECIE ODZYSKANIA PRZEZ POLSKĘ NIEPODLEGŁOŚCI
MINISTERSTWO OBRONY NARODOWEJ [nazwa partnera uczestniczącego w programie]
[data odsłonięcia ławki]

Ławka miała też odtwarzać trzy, 30-sekundowe nagrania, które ustalone było przez MON. Ostatecznie było to: My Pierwsza Brygada i ogłoszenie marszałka Józefa Piłsudskiego o powstaniu niepodległego państwa polskiego. Jeżeli ktoś usiadł na ławce to mógł też naładować telefonu, połączyć się z internetem i za pomocą fotokodów QR ściągnąć materiały dotyczące np. Programu Służymy Niepodległej. Według założeń MON, te nowoczesne pomniki miały być roztawione – w porozumieniu z władzami lokalnymi - w wybranych, lokalnie ważnych, historycznych miejscach na terytorium kraju. Na projekt, MON przeznaczyło 4 miliony złotych, 1/5 kosztów ławki miały pokryć zaangażowane samorządy. Koszt jednej, takiej instalacji oszacowano na 30 tys. zł¹⁵. W efekcie MON przyznało 136 dofinansowań dla samorządów na Ławki Niepodległości. Można zatem przyjąć, że tyle tych pomników postawiono w Polsce¹⁶. W tym miejscu należy podkreślić, że taka szczegółowa „specyfikacja” warunków konkursu pozostawiała niewiele miejsca na kreatywność artysty.

Konkurs został rozstrzygnięty w połowie 2018 roku. Do DEKiD MON wpłynęło 26 projektów. Wygrała propozycja pani Marty Rosiak z Jaworzna, która została nagrodzona 30 tys. zł. Według autorki, pomysł projektu opierał się na słowach marszałka J. Piłsudskiego cyt. „Niepodległość nie jest Polakom dana raz na zawsze. (...) Forma i kolor ławki nawiązują do czystej kartki papieru, na której zapisane jest ręką marszałka słowo „Niepodległa”. Dlatego ławka jest taka skromna, tą bryłą, tą rzeźbą są ludzie, którzy na niej siadają”¹⁷. Zgodnie z regulaminem zgłoszona do oceny praca konkursowa oprócz części opisowej musiała zawierać część graficzną – koncepcję pomnika, którą należało przedłożyć w formie papierowej oraz model rzeźbiarski w skali co najmniej 1:10, który miał zapewnić najlepszą prezentację koncepcji. Całość pracy

¹⁵ Strona internetowa MON, „Regulamin konkursu”, <https://archiwum2019.mon.gov.pl> (dostęp: 27.03.2021)

¹⁶ Portal informacyjny Onet, <https://kultura.onet.pl/wiadomosci>, „Autorka "ławek niepodległości": nie spodziewałam się tak emocjonalnych reakcji” (dostęp: 27.03.2021)

¹⁷ Strona internetowa MON, <https://niepodlegla.gov.pl/aktualnosci>, „Konkurs na Ławkę Niepodległości rozstrzygnięty” (dostęp: 27.03.2021)

należało przedstawić w formie elektronicznej w formacie pdf i bitmap, nagranych na CD/DVD. Ostatecznie wizualizacja pracy konkursowej pani M. Rosiak przybrała w materiałach MON następującą formę.

Rys. 1. Wizualizacja zwycięskiego projektu Ławka Niepodległości Marty Rosiak

Źródło: Strona internetowa MON, „Konkurs na ławkę Niepodległości rozstrzygnięty” <https://niepodlegla.gov.pl/aktualnosci/>, (dostęp: 27.03.2021)

Decyzję o wybraniu wyżej wymienionego projektu podjął Sąd Konkursowy, w skład którego weszli przedstawiciele Ministra Obrony Narodowej, Instytutu Pamięci Narodowej oraz osoby posiadające kwalifikacje, umożliwiające ocenę zgłoszonych prac konkursowych. Zastrzeżono również w regulaminie konkursu, że Sąd może powołać dodatkowych biegłych.

Wyróżnienie w konkursie i nagrodę w wysokości 8,5 tys. zł otrzymał pan Piotr Hołubowicz. Jak podkreślono w komunikacie MON „projekt nawiązuje do symboliki Orła Białego.(...) Rozgałęziająca się nić – jak podkreśla autor wyróżnionego projektu – symbolizuje równocześnie: Wisłę – najważniejszą polską rzekę, krwioobieg – metaforę tego, że niepodległość i wolność napędza Polaków do życia oraz korzeń drzewa - symbol rozrostu narodu polskiego po odzyskaniu niepodległości”¹⁸. Wizualizacja tego projektu przedstawiona została poniżej

¹⁸ Strona internetowa MON, „Historia współgra z nowoczesnością - Ławka Niepodległości” <https://archiwum2019.mon.gov.pl/aktualnosci/arttykul/najnowsze/historia-wspolgra-z-nowoczesnoscia-lawka-niepodleglosci-42018-06-14/>, (dostęp: 07.07.2021)

Rys. 2. Projekt Ławki Niepodległości Piotra Hołubowicza

Źródło: Strona internetowa MON, „Konkurs na ławkę Niepodległości rozstrzygnięty” <https://archiwum2019.mon.gov.pl/aktualnosci/artukul/najnowsze/historia-wspolgra-z-nowoczesnoscia-lawka-niepodleglosci-42018-06-14/> (dostęp: 27.03.2021)

Porównanie obu projektów wskazuje ponownie na wniosek, że szczegółowe założenia konkursy nie pozostawiły zbyt wiele miejsca na kreatywność twórców. Ławka Niepodległości musiała przybrać „jakąś” formę ławki. Ostatecznie ławka przyjęła spore rozmiary. Waży około 1,2 tony, ma 230 centymetrów długości i 75 centymetrów szerokości oraz 45 centymetrów wysokości, bez krzesła.

Ławka Niepodległości w sieci

Po raz pierwszy temat ławek Niepodległości został krytycznie poruszony na stronie portalu tvn24.pl i było to 24 kwietnia 2018 roku, czyli jeszcze przed rozstrzygnięciem konkursu¹⁹. Tytuł tego materiału prasowego był bardzo sugestywny „Miały być kolumny Macierewicza, będą ławki Błaszczaka za 4 miliony”. Przedstawiono wówczas założenia MON w sprawie projektu, akcentując jego wysokie koszty. Głównym źródłem informacji o projekcie był regulamin

¹⁹ [ads//now/, Miały być kolumny Macierewicza, będą ławki Błaszczaka za 4 miliony, https://tvn24.pl/polska/lawki-niepodleglosci-blaszczaka-za-4-miliony-zlotych-ra831877-2378255](https://tvn24.pl/polska/lawki-niepodleglosci-blaszczaka-za-4-miliony-zlotych-ra831877-2378255) (dostęp: 27.03.2021)

konkursu umieszczony na stronie BIP resortu obrony. W treści artykułu znalazł się cytat ministra Obrony Narodowej - zachwalający ten pomysł. Anonimowy autor artykułu w tvn24.pl - podpisany jako „ads//now /” przytoczył słowa Szymona Hanczara z Wydziału Architektury Wnętrz i Wzornictwa Akademii Sztuk Pięknych we Wrocławiu, który podkreślił nowatorskie podejście do projektu i jego wysokie koszty. Następnie przytoczone zostały ogólne, krytyczne opinie polityków opozycji o wojsku i obronności: Marcina Kierwińskiego z Platformy Obywatelskiej i Moniki Rosy z Nowoczesnej. Można zatem pokusić się o hipotezę, że od samego początku dla niektórych dziennikarzy części mediów i polityków opozycji „monowski” projekt ławki Niepodległości miał kontekst polityczny i stał się tematem walki politycznej, okazją do krytyki rządu za całokształt działań podejmowanych w resorcie obrony. Artykuł nie wywołał specjalnego poruszenia wśród czytelników, komentarzy pod nim nie było, a sam temat projektu praktycznie zamarł w sieci na kilka miesięcy.

Ławki wróciły do szerszego publicznego obiegu informacyjnego w momencie ich ustawienia w polskich miejscowościach. Na początku znalazło to, np. swoje medialno-lokalne, odbicie w - pozytywnym artykule - opublikowanym 21 grudnia 2018 roku w koszalińskim portalu www.gk24.pl²⁰. Redakcja „Głosu Koszalińskiego” poinformował wówczas o postawieniu ławki Niepodległości w Białogardzie. Artykuł nie spotkał się z silnym odzewem ze strony czytelników. Niewielu z nich zdecydowało się go „złajkować” lub udostępnić. Kolejny artykuł, tym razem bardzo krytyczny, pojawił się następnego dnia tj. 22 grudnia 2018 roku na stronie portalu www.koduj.pl²¹. Według informacji tam zawartych, portal [koduj.pl](http://www.koduj.pl) „walczy rzetelną informacją o demokrację w Polsce”. Wśród podmiotów (donatorów) wspierających portal widnieje logo fundacji Batorego. Jednak i w tym przypadku artykuł nie zdobył dużego uznania wśród społeczności portalu - tylko 12 osób postanowiło go skomentować. Autor artykułu opublikowanego na www.koduj.pl wykorzystał do jego napisania wpis na *Twitterze* Adama Jankowskiego, z 21 grudnia, cyt. „Tak wygląda ławka Niepodległości, sztandarowy pomysł MON na upamiętnienie 100 lat niepodległości. Ten marnego wyglądu eksponat bardziej przypomina płytę nagrobną lub blat łazienkowy. Jedna taka „ławka” kosztuje ok. 28 tys. zł”²². Zdjęcie przedstawiało ławkę postawioną w parku w Grajewie. Przyglądając się uważniej profilowi

²⁰ Jacek Roszkowski, Ławka Niepodległości została ustawiona w Białogardzie, <https://gk24.pl/lawka-niepodleglosci-zostala-ust.../13759821> (dostęp: 15.01.2019)

²¹ <https://koduj24.pl/lawka-niepodleglosci-to-nastepny-nieprzemyslany-kicz-pis/?fbclid=IwAR2LKAm8stgs57RPAS1y5kicbBJ9qwwiWebSb1AhHYcGl0tvq4b-rSXSrBU> (dostęp: 14.01.2019)

²² Profil *Twitter* Adama Jankowskiego, <https://twitter.com/JankowskiAdamTT> (dostęp: 13.01.2019)

Adama Jankowskiego na *Twitterze* można z łatwością zauważyć, że jest on osobą zaangażowaną politycznie. Pogłębiona analiza wskazała, że pełni funkcję przewodniczącego Młodych Demokratów na Mazowszu – organizacji stowarzyszonej z opozycją wobec rządu PO.

Rys. 3. Zdjęcie Adama Jankowskiego zrobione w Grajewie na Podlasiu wykorzystane przez koduj.pl

Źródło: Portal koduj24.pl, <https://koduj24.pl/>, „ławka Niepodległości to „następny nieprzemysłany kicz” PiS?” (dostęp: 22.03.2021)

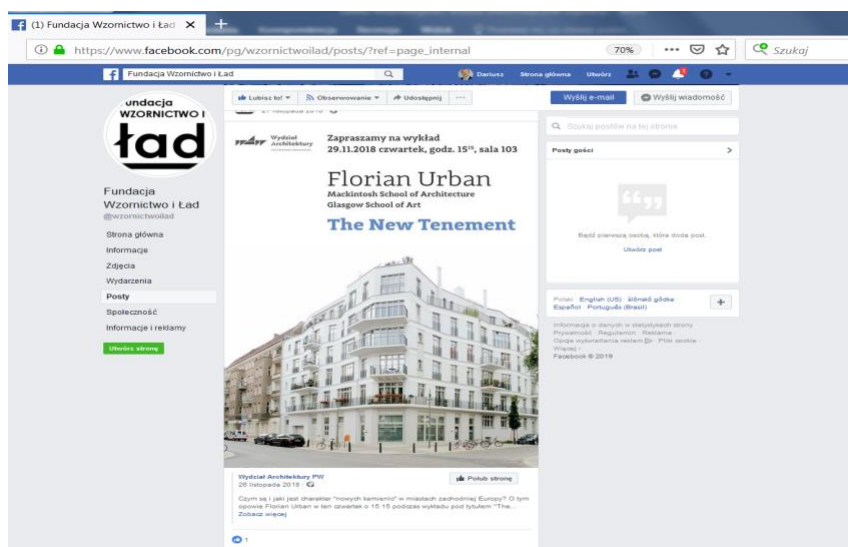
W sumie wpis A. Jankowskiego ze zdjęciem ławki, 10 stycznia 2019 r. (data dostępu – przypis autora) miał 317 „polubień” i 121 „podaj dalej”. Był zatem dość popularny, ale ciągle można było go ocenić jako lokalny lub regionalny, ograniczony do użytkowników zaangażowanych politycznie po stronie opozycji wobec rządu.

Fundacja Wzornictwo i ład

Oba powyższe artykuły („Głosu Koszalińskiego” i koduj.pl) i umieszczone tam zdjęcia stały się źródłami informacji dla Fundacji Wzornictwo i ład. Publikuje ona informacje na temat swoich działań za pomocą serwisu społecznościowego FB - <https://www.facebook.com/wzornictwoilad/>. Społeczność skupiona wokół tego medium to nieco ponad 1300 osób, które polubiły profil i blisko 1400 które go obserwują. Według informacji zawartych na profilu celem fundacji jest „poprawa jakości przestrzeni publicznej m.in. przez edukację, wspieranie placówek edukacyjnych, wspólnot i spółdzielni

mieszkaniowych w decyzjach w sferze estetyki. Działamy także na rzecz ochrony zabudowy historycznej, promujemy dobry design i jego autorów, a w naszym lokalu przy ul. Narbutta 27a prowadzimy działania sąsiedzkie mające na celu budowanie wspólnoty ludzi zaangażowanych w przestrzeń, która ich otacza”²³. Analiza treści postów tam zamieszczonych wskazuje, że osoba prowadząca profil zazwyczaj udostępnia „czyjeś” artykuły, zdjęcia, informacje poświęcone szeroko rozumianemu łaadowi w przestrzeni publicznej. Poniżej przykład takiej informacji.

Rys. 4. Przykładowy post Fundacji Wzornictwo i Ład

Źródło: Profil FB Fundacji Wzornictwo i Ład <https://www.facebook.com/pg/wzornictwoilad> (dostęp: 12.01.2019)

Można zatem przyjąć, że jest to społeczny profil ekspercki, bez „aspiracji politycznych”. Prowadzony przez pozarządową organizację – Fundację Wzornictwo i Ład. Uproszczonej misją tej fundacji jest „walka” z brakiem estetyki i gustu artystycznego w sferze publicznej. Przykładem takiej „walki” stał się wpis z 27 grudnia 2018 roku, krytykujący Ławki Niepodległości. Poniżej przedstawiony został wygląd tego postu.

Rys. 5. Post o ławkach Niepodległości na profilu Fundacji Wzornictwo i Ład

²³ Profil FB Fundacji Wzornictwo i Ład https://www.facebook.com/pg/wzornictwoilad/about/?ref=page_internal (dostęp: 12.01.2019)

Źródło: Profil FB Fundacji Wzornictwo i Ład <https://www.facebook.com/pg/wzornictwoilad/posts> (dostęp: 12.01.2019)

Analizując post można zauważyć, że krótko opisano w nim projekt MON i skład konkursowego zespołu oceniającego. Na szczególną uwagę zasługuje następujące zdanie z tego wpisu, cyt. „Nie było w nim (komisji konkursowej – przypis D.K.) żadnego architekta ani żadnego projektanta z dziedziny wzornictwa przemysłowego”²⁴. Niewykluczone, że intencją autora postu było podkreślenie braku zaproszenia przez MON do komisji konkursowej przedstawicieli grup zawodowych skupionych wokół tego środowiska. Wpis opatrzony był zdjęciami ławek z Białogardu i Grajewa zamieszczonych przez „Głos Koszaliński” i koduj.pl.

Post osiągnął zaskakująco wysoki poziom popularności w mediach społecznościowych. Pojawiło się pod nim prawie 2000 reakcji (np. Lubię to!) oraz ponad 800 komentarzy. Jednak

²⁴ Profil FB Fundacji Wzornictwo i Ład, https://www.facebook.com/pg/wzornictwoilad/posts/?ref=page_internal (dostęp: 12.01.2019)

prawdziwy rozgłos fundacja zdobyła dzięki ponad 1700 udostępnieniom posta o ławkach Niepodległości ustawionych w parkach niewielkich polskich miejscowości. Przyjmując, że każdy użytkownik, który udostępnił post posiada na własnym profilu ok. 500 znajomych, którzy widzą udostępnione przez niego treści to można szacunkowo założyć, że ok. 850 tys. osób mogło zobaczyć krytykę ławki Niepodległości opublikowaną przez Fundację Wzornictwo i Ład. W tych szacunkach nie zostały oczywiście wzięte pod uwagę możliwości ustawienia zasad prywatności udostępnianych treści, które umożliwiają wyświetlanie posta znajomym znajomego, który udostępnił oraz liczby osób obserwujących dany profil niebędących w gronie znajomych na serwisie. Takie pomiary są możliwe wyłącznie z zastosowaniem specjalistycznych narzędzi informatycznych, które mogą wzbogacić – w kolejnych badaniach – wyniki analiz niniejszego studium przypadku. Niemniej jednak - przy tych ograniczeniach dostępu do narzędzi analitycznych - autor podjął próbę odpowiedzi na następujące pytania: Jakie były treści komentarzy? Kto komentował? oraz Kto udostępnił ten post?

Komentarze

Analizując poszczególne komentarze użytkowników umieszczone pod postem można zauważyć, że dominuje wśród nich jednoznaczna krytyczna opinia na temat wyglądu, przydatności oraz kosztów projektu ławka Niepodległości. Według zdecydowanej większości osób komentujących wygląd ławki, jest ona zwyczajnie brzydka i przypominającą bardziej trumnę aniżeli stół Marszałka Józefa Piłsudskiego - jak to było w zamyśle autorki projektu. Następną kwestią poruszaną przez komentujących była użyteczność, praktyczna przydatność ławki. Podkreślano, że ma ona zaledwie jedno siedzenie, co sugeruje, że pozostała jej część nie jest przeznaczona do wykorzystania. Zamontowane opcje multimedialne takie jak: odtwarzanie historycznych prezentacji czy też możliwość ładowania telefonu i darmowa sieć WiFi - według komentujących - nie równoważy „defektów” funkcjonalnych ławki. Informacje o kosztach produkcji pomnika wywołały również ogromną falę oburzenia. Cena bliska 30 tys. zł. to dla wielu Internautów zdecydowanie za dużo jak na „przedmiot służący do siedzenia w parku”. Jako przykład umieszczonych komentarzy, poniżej przedstawione zostało zdjęcie/mem opublikowany pod postem²⁵. Zasluguje on na szczególną uwagę ponieważ był to najbardziej popularny komentarz/zdjęcie/mem. W sumie - 14 stycznia 2019 roku jego swoistego rodzaju

²⁵Profil FB Fundacji Wzornictwo i Ład, <https://www.facebook.com/wzornictwoilad> (dostęp 14.01.2019)

osiągi to 1900 reakcji, w tym: 1600 x Lubię to!; 242 x Ha Ha; 104 x Super, 1 x Wow. Co ciekawe ponad 2 lata później, wyżej wymienione statystyki nie uległy większej zmianie (minus 4 Ha Ha i mniej o 1 Super)²⁶. Jak wynika z informacji profilowych FB, autorem tego mema jest Jacek Spychalski z Łodzi, podający się za Instruktora NAUI w: Centrum Nurkowe MDT²⁷.

Rys. 6. Najbardziej popularny komentarz/mem na profilu Fundacji Wzornictwo i Ład pod postem o Ławce Niepodległości

Źródło: Profil FB Fundacji Wzornictwo i Ład <https://www.facebook.com/wzornictwoilad/> (dostęp 14.01.2019)

Drugi co do popularności komentarz umieścił Krzysztof Cibor (brak danych profilowych – przypis D.K.), którego wpis cyt. „Może nie jest to ładne, ale przynajmniej z całą pewnością nie jest wygodne” - „zdobył”: 1 tys. x Lubię to!; 254 Ha Ha; 69 x Super; 2 x Wow i 1 raz Przykro mi. Trzecie miejsce w tym swoistym rankingu zajął wpis: „To jest ławka obronna, w przypadku nalotu otwiera się i wystrzeliwuje raketę ziemia-powietrze. Stąd też cena”. Autorem wpisu był Rafał Albiński z Warszawy, który deklaruje, że jest pracownikiem Uniwersytetu SWPS²⁸. Post zanotował w sumie 727 reakcji, w tym: 469 x Lubię to!; 209 Ha Ha; 20 x Super; 1 x Wow.

²⁶Ibidem, (dostęp: 28.03.2021)

²⁷ Profil FB Jacka Spychalskiego, <https://www.facebook.com/jacek.spychalski/about> (dostęp: 28.03.2021)

²⁸Profil FB Rafała Albińskiego https://www.facebook.com/profile.php?id=100015887463598&sk=about_overview (dostęp: 28.03.2021)

Podsumowując, analiza komentarzy pod postem doprowadza do wniosku, że internautom nie podobał się ten projekt przed wszystkim ze względu na jego: formę (trumna, beton), brak funkcjonalności (jedno miejsce siedzące), koszty (prawie 30 tys. z podatków obywateli). Ważnym czynnikiem był również kontekst polityczny, który można sprowadzić do postawy internautów typu - nie lubię pomysłodawcy i zlecniodawcy projektu, partii rządzącej.

Kolejnym elementem badań była analiza profili osób komentujących post Fundacji Wzornictwo i Ład. Dotyczyło to przede wszystkim sprawdzenia autentyczności profili osób komentujących. Dodatkowo szukano innych cech charakterystycznych tej grupy, np. czy krytyka ławek Niepodległości pokrywa się z prezentowanymi poglądami politycznymi na profilach i krytyką rządu. Analizie zostało poddane 800 profili²⁹. Krytyczne opinie o ławce wyrażali najczęściej internauci, których stosunek do partii rządzącej był raczej negatywny. Należy jednak zauważyć, iż krytyka ławki nie była wyłącznie uwarunkowana poglądami politycznymi. Część profili jest bowiem prowadzona przez osoby posiadające specjalistyczną wiedzę artystyczną.

Udostępnienia

Jak już wspomniano powyżej post Fundacji Wzornictwo i Ład miał ponad 1700 udostępnień. Wśród osób i instytucji, które udostępniło, krytyczny dla MON, post fundacji możemy zobaczyć, np. profil, pt. Obronimy Demokrację³⁰. Udostępnił on 30 grudnia 2018 roku post fundacji o ławkach a następnie sam miał 18 kolejnych udostępnień. Badając treść wpisu Obrońmy Demokrację, można zauważyć, że odwołuje się on – niejako przy okazji - do artykułu w www.wyborcza.pl³¹ z 29 grudnia (czyli dwa dni po publikacji postu fundacji – przyp. D.K), gdzie możemy znaleźć wypowiedź prezesa Fundacji Wzornictwo i Ład. Artykuł wyborczej.pl miał 109 komentarzy. Kolejnym podmiotem, który udostępnił post fundacji o ławkach Niepodległości i miał następnie sam wiele udostępnień był profil Cezarego Grabarczyka, polityka PO. Udostępnił on post, a dalej zrobiło to jego 18 znajomych. Również 14 znajomych kolejnego polityka Korwin Mikke udostępniło analizowany post fundacji. Taki sam wynik udostępnień miał profil na FB znanego artysty Andrzeja Pągowskiego. Dokładnie 20 udostępnień miał profil Kraków żąda

²⁹ Analizę w tym obszarze przeprowadził Norbert Mordka, członek koła naukowego StratCom, student ASzWoj.

³⁰ Profil na FB stowarzyszenia Obrońmy Demokrację <https://www.facebook.com/ObronimyDemokracje> (dostęp: 27.03.2021)

³¹ Kacper Sulowski, Norbert Frątczak, MON wydał 4 mln zł na ławki niepodległości. "Estetyczny dramat", <http://warszawa.wyborcza.pl/warszawa/7,54420,24317099,reakcje-na-lawke-niepodleglosci-w-lazienkach-estetyczny-dramat.html> (dostęp: 22.03.2021)

przynajmniej Bukaresztu³². W tym miejscu należy podkreślić, że udostępnianiem krytycznego postu o ławce Niepodległości zajmowali się nie tylko politycy opozycji i związane z nimi organizacje. Robili to również „zwykli ludzie”, ale już zdecydowanie rzadziej ich post był „szerowany” dalej.

Portale informacyjne

Wykorzystując chronologiczne podejście do analizy treści w internecie, można zauważyć, że po publikacji materiału Fundacji Wzornictwo i Ład - pojawiło się wiele artykułów na temat ławki, m.in. w portalach informacyjnych takich jak: Onet.pl³³ i tvn24.pl. Poprzez cytowanie krytycznych opinii polityków z różnych opcji, publicystów i ekspertów ujmowały one temat głównie w kontekście politycznym. 2 stycznia 2019 roku w głównym wydaniu serwisu informacyjnego stacji TVN - FAKTACH, tematowi ławki jako „polityczny i estetyczny beton” poświęcono ponad 2,5 minuty³⁴. Materiał – utrzymany w raczej satyrycznym tonie – przedstawiał przede wszystkim opinie „zwykłych ludzi” przechodzących obok ławki, które potem były zestawiane z oficjalnymi wypowiedziami przedstawicieli instytucji fiksujących ten projekt. W tym miejscu należy podkreślić, że autor materiału TVN, przytaczał również stanowisko MON w kwestii ławek...³⁵ Poniżej jego treść.

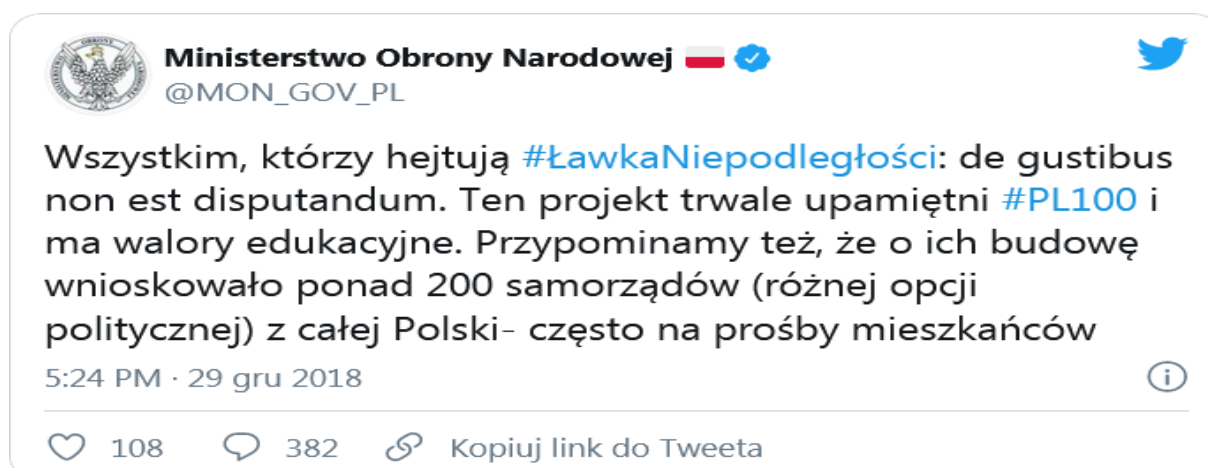
³² Profil na FB Kraków żąda przynajmniej Bukaresztu, <https://www.facebook.com/KrakowZPB/> (dostęp 15.01.2019)

³³ Strona internetowa Onet.pl, <https://wiadomosci.onet.pl/kraj/lawki-niepodleglosci-opinie-krytykow/d0fygx1> (dostęp: 28.03.2021)

³⁴ Maciej Mazur, "ławki niepodległości" za miliony. "Niepodległe od poczucia estetyki", (<https://tvn24.pl>) (dostęp: 28.03.2021)

³⁵ Profil Twitter MON, https://twitter.com/MON_GOV_PL (dostęp: 28.03.2021)

Rys. 7. Tweet MON ws. krytyki ławki Niepodległości wykorzystany w Faktach TVN

Źródło: Twitter MON, https://twitter.com/MON_GOV_PL (dostęp: 28.03.2021)

Jednym z ostatnich materiałów prasowych krytykujących ławki był materiał Piotra Jagielskiego w dziale kultura portalu Onet.pl.³⁶ Opublikowany 17 stycznia 2019 roku artykuł informował, że internauci umieszczają „w sieć zdjęcia porzeczonych elementów instalacji”³⁷. Przywołano również na łamach Onet.pl odpowiedź MON dla TOK.FM na bieżącą krytykę stanu ławek w następującej formie cyt.: "W najbliższym czasie planowane jest przeprowadzenie monitoringu (kontroli merytorycznej) ławek w ramach programu. (...) Monitoring będzie miał na celu sprawdzenie wykonania zadania (...) w tym m.in. funkcjonalności i walorów estetycznych. (...) Zgodnie z umowami, są one (samorządy – przy. D.K.) zobowiązane, m.in. do utrzymania obiektu w dobrym stanie technicznym, ponoszenia kosztów energii elektrycznej i dostępu do internetu, konserwacji i przeglądów, a także zachowania walorów edukacyjnych, zgodnie z zaleceniami producentów i wykonawców". W artykule onet.pl odwołano się również do analizowanego postu Fundacji Wzornictwo i Ład z 27 grudnia 2018 r. Niewykluczone, że podjęcie tematu ławek przez wielkie portale informacyjne całkowicie „przyćmiło” kolejne publikacje Fundacji Wzornictwo i Ład na FB. Na przykład kolejny post o ławkach z 30 grudnia 2018 roku „złajkowało” tam zaledwie 19 osób, 7 skomentowało i były tylko 3 udostępnienia³⁸.

³⁶Piotr Jagielski, "Ławki niepodległości" rdzewieją? MON zleca kontrolę" <https://kultura.onet.pl/wiadomosci/lawki-niepodleglosci-rdzewieja-mon-zleca-kontrolę/z8bez7r> (dostęp: 28.03.2021)

³⁷Ibidem.

³⁸ Profil FB Fundacji Wzornictwo i Ład <https://www.facebook.com/wzornictwoilad/> (dostęp 15.01.2019)

PODSUMOWANIE I REKOMENDACJE PRAKTYCZNE

Na koniec niniejszego artykułu powinniśmy zadać sobie pytanie: Czego to uczy? Jak wnioski z analizy „popularności” posta Fundacji Wzornictwo i Ład powinny wpłynąć na przyszłe decyzje przedstawicieli instytucji zamierzających zaangażować się w szeroko rozumiane projekty o charakterze artystycznym, takich jak np. DEKiD MON? Jak podnieść efektywność działań podejmowanych na rzecz wzmacniania tożsamości i dziedzictwa narodowego? Szukając odpowiedzi na powyższe pytania za układ podsumowania przyjęto podstawowe elementy procesu komunikacji: nadawca, komunikat, kanał, odbiorca, informacja zwrotna, kontekst.

Nadawca i jego komunikat

Z punktu widzenia procesu komunikacji, MON w oparciu o swoją społeczną misję, postanowiło wysłać komunikat do społeczeństwa przypominający i upamiętniający historię odzyskania niepodległości przez państwo polskie. Pierwszy pomysł, dotyczył budowy Kolumn Niepodległości, który nawiązywał do idei upamiętniania dziesięciolecia odzyskania niepodległości w 1928 roku. Jak czytamy w komunikacie MON, cyt. „Wówczas to, dzięki inicjatywom lokalnych społeczności i władz, powstawały w kraju pomniki niepodległości, często w formie kolumn z orłem zrywającym się do lotu i ze zrzucenymi kajdanami”.³⁹ Ostatecznie – pomimo rozpisania konkursu – porzucono ten pomysł. Decydenci w MON postanowili, że materialny komunikat i przekaz wartości przyjmie formę nowoczesnej multimedialnej, symbolicznej, użytecznej ławki do siedzenia dla ludzi przechadzających się po różnych miejscach w kraju związanych z historią odzyskania niepodległości Polski. Ostatecznie wszystkie te przekazy i założenia zostały „artystycznie zakodowane” w konkursowej, zwycięskiej wizualizacji ławki Niepodległości pani Marty Rosiak. W tym miejscu należy ocenić, że idea MON stworzenia ławki-pomnika była ciekawa i wpisująca się w ideę Formy Otwartej, o której szerzej była mowa we wcześniejszych fragmentach niniejszego artykułu. Przeprowadzenie otwartego konkursu, przeznaczone środki finansowe i zaangażowanie w projekt podmiotów zewnętrznych, w tym przed wszystkim władz samorządowych, również

³⁹ Strona internetowa MON, „Rusza program MON „Kolumny Niepodległości”
<http://archiwum2019.mon.gov.pl/aktualnosci/artukul/najnowsze/rusza-program-mon-kolumny-niepodleglosci-12017-10-27/> (dostęp: 02.08.2021)

należy uznać za właściwe podejście. Inne słowo intencje osób zaangażowanych w ten projekt były dobre.

Wątpliwości natomiast budzi decyzja o bardzo szczegółowym rozpisaniu swoistego rodzaju specyfikacji ławki-pomnika. Wydaje się, że w ten sposób bardzo ograniczono pole kreatywnego manewru artystom uczestniczącym w konkursie. W tym kontekście, pojawia się pytanie czy w fazie tworzenia pomysłów na projekt upamiętniający odzyskanie niepodległości niewskazane byłoby zaproszenie przedstawicieli środowiska artystycznego do prac zespołu, np. na briefing kreatywny.

Inna wątpliwość dotyczy idei połączenia użyteczności ławki z jej pomnikową symboliką i rozmieszczeniem w wielu miejscach przestrzeni publicznej kraju. Tym samym ławki stały się „zabytkiem-pomnikiem”, małą architekturą miejską i trochę placem zabaw w jednym. Z perspektywy czasu i zebranych doświadczeń wynika, że było to bardzo ambitne i trudne do realizacji w połączeniu. Być może zaproszenie kolejnych specjalistów od architektury i urbanistyki do prac zespołu MON pozwoliłoby na podniesienie jakości założeń tego projektu.

Kolejną kwestią, która mogłaby podnieść jakość procesów opracowywania tego typu projektów jest ich testowanie przez niezaangażowanych w projekt użytkowników. To trudne zadanie w procesie otwartych konkursów ale można sobie wyobrazić, że „badawczo” instalujemy makietę ławki Niepodległości w wybranym miejscu. Następnie obserwujemy i pytamy o opinię użytkowników, beneficjentów projektu. Te swoistego rodzaju badania fokusowe mogłyby pomóc w wykryciu np. „trumnowatego kształtu” ławki, często podnoszonego w komentarzach użytkowników mediów społecznościowych. Niewykluczone, że w ten sposób wygrałby inny, „lżejszy” projekt zgłoszony do konkursu MON. Przykładem takiego rozwiązania może pomnik przedstawiony poniżej

Rys. 8. Pomnik-ławka gen. W. Sikorskiego w Inowrocławiu

Źródło: Strona internetowa przewodnika-katolickiego.pl, Jacek Nijak „Generał Sikorski powrócił do Inowrocławia”, <https://www.przewodnik-katolicki.pl/Archiwum/2005/Przewodnik-Katolicki-35-2005/Archidiecezja-Gnieznienska/General-Sikorski-powrocil-do-Inowroclawia> (dostęp: 02.08.2021)

W efekcie – odwołując się ponownie do procesu komunikacji – wszystkie wymienione powyżej praktyczne rekomendacje być może pozwoliłoby na lepsze opracowanie „komunikatu-pomnika-ławki”, który pełniej uwzględniałby zasady jego funkcjonowania w przestrzeni publicznej i możliwe relacje jakie nawiąże z użytkownikami.

Kanały komunikacji

O tym, że ławki Niepodległości stały się silnym komunikatem MON do społeczeństwa świadczy fakt, że zaczęto o nich mówić dopiero po ustawieniu w przestrzeni publicznej. Pierwsze ławki Niepodległości zauważyły media lokalne i w zasadzie odniosły się do nich neutralnie. Ich materiały prasowe, szczególnie zdjęcia stały się następnie tematem postów w specjalistycznym profilu społecznościowym oraz lokalnych profilach osób zaangażowanych politycznie. W kolejnym kroku tematem ławek Niepodległości zajęły się „centralne-społecznościowe” kanały komunikacji o dużym zasięgu. W tej kategorii możemy wyróżnić profile *influencer’ów* i organizacji politycznych. Ruch w sieci wokół ławek dostrzeżony został

przez „tradycyjnie-centralne” media internetowe, tj. portale informacyjne. Na koniec krytyka ustawionych w parkach Ławek Niepodległości znalazła swoje miejsce w kilku stacjach radiowych i telewizji TVN. W tym kontekście musimy oczywiście pamiętać, że proces rozprzestrzeniania się informacji o ławce nie przebiegał statycznie i liniowo. Przybrał on raczej formę „lawiny skalnej” gdzie nawet najmniejszy kamień – najczęściej oblepiony „hejterskim błotem” - miał swoje znaczenia lub nawet jego ruch był początkiem dużego, kolejnego osuwiska. Być może tak było w przypadku posta Fundacji Wzornictwo i Ład.

Podsumowując analizę popularności postu Fundacji Wzornictwo i Ład o ławkach Niepodległość z 27 grudnia 2018 roku można przypuszczać, że wynikała ona prawdopodobnie z następujących czynników:

- Wiarygodny nadawca – ekspercki, niezaangażowany politycznie charakter profilu fundacji na FB.
- „Memowa” forma komunikatu/posta. Zdjęcia i treść będąca na styku kontrowersyjnej z natury sztuki i polityki. Co ciekawe - jak wspomniano powyżej – zdjęcia ławek wykorzystane w poście fundacji pochodziły z prasy lokalnej i portalu związanego z partią opozycyjną wobec rządu. Jak zauważa poproszony o opinię ekspert z firmy monitorującej media „Wiele z tych osób (komentujących i udostępniających post – przyp. D.K.) nawet do końca nie wie co było w treści, ale jest zdjęcie z ławką jak nagrobek, wielki napis niepodległa, pieniądze marnotrawione przez PiS i jest koktajl do szybkiego budowania wzrostu zasięgu. (...) Co ważne to był też temat świeży, kolejne wpisy z tej tematyki bez nowych atrakcyjnych wątków już nie mają takiego potencjału”⁴⁰. W takim też duch komentowany był „masowo” post fundacji.
- Społecznościowy charakter medium. Jak należy przypuszczać post zyskał stosunkowo duży początkowy zasięg w wyniku spontanicznego – jak się wydaje – „szerowania” i komentowania przez ludzi skupionych wokół tego profilu. W następnym etapie popularność posta o ławkach Niepodległości została znacznie zwiększona przez kilku „mikro-influencerów” zaangażowanych politycznie i będących w opozycji do rządu. Te kolejne udostępnienia rozpowszechniły znacząco post. Niewykluczone zatem, że wówczas pierwotne źródło miało mniejsze znaczenie, liczyło się już tylko kto udostępnia.

⁴⁰ Imię i nazwisko znane autorowi niniejszego artykułu. Ekspert zastrzegł sobie prawo nie ujawniania swojej tożsamości i podawania nazwy firmy w której pracuje.

Odbiorcy i ich narracje w sieci

W przypadku ławek Niepodległości – mieliśmy do czynienia z trzema zasadniczymi grupami odbiorców i typowymi przekazami jakie głosili w odpowiedzi na ten projekt:

- „Zwykli obywatele” - użytkownicy ławek Niepodległości, którym zamknięta forma artystyczna, użyteczność praktyczna i koszty tej instalacji nie pozwoliły na zbudowanie pozytywnej emocjonalnie relacji. Nie poczuli się oni beneficjentami tego projektu. Nie zobaczyli w nim otwartości i możliwości dialogu, nie wyczuli podmiotowości o osobistych korzyściach nie wspominając. Przekazali to w reakcjach i treściach komentarzy w mediach społecznościowych i wypowiedziach dla dziennikarzy mediów tradycyjnych. Trzeba tu jednak podkreślić, że w mediach opinie na temat ławek wygłaszały zazwyczaj osoby dorosłe. Nie wiemy natomiast czy ławki Niepodległości ze swoją multimedialnością nie mają zwolenników wśród dzieci i młodzieży, odwiedzających parki i skwery w których je ustawiono. To niewątpliwie obszar do pogłębienia tych badań.

- Specjaliści-artyści i ich stowarzyszenia. Tu ławka również nie nawiązała pozytywnych relacji. Niewykluczone również, że środowisko to poczuło się pominięte w realizacji tego projektu. Dotknięte brakiem wykorzystania przez MON ich wiedzy specjalistycznej, doświadczenia w tworzeniu, ocenie i wkomponowaniu dzieł sztuki w przestrzeń publiczną.
- Osoby zaangażowane politycznie. W przypadku tej grupy ludzi wyrażających swoje opinie na temat ławek dominowała narracja charakterystyczna dla bezkompromisowej walki politycznej. Przypadek ławek był zatem dobrym pretekstem do krytyki czy nawet *hejtu* niemal wszystkich innych działań instytucji państwa kierowanych przez polityków partii rządzącej. To była najbardziej zorganizowana w sieci i wspierająca się grupa ludzi.
- Kontekst - czas. Wydaje się, że opublikowanie analizowanego posta w pierwszy dzień po Świętach Bożego Narodzenia - „wolnego od sensacji politycznych” – sprzyjał zainteresowaniu użytkowników mediów społecznościowych.

Z punktu widzenia fundatorów i twórców ławki Niepodległości z jednej strony można przyjąć, że medialny szum szybko umilknie a ławki jako pomniki zostaną na wiele lat i będą przypominały - w nowoczesny sposób - społecznościom lokalnym o obchodach 100-lecia odzyskania przez Polskę niepodległości. W tym kontekście może pojawić się jednak pytanie: Czy społeczeństwo będzie patrzeć na ławki Niepodległości pozytywnie czy negatywnie, godnie czy

też prześmiewczo? Przykładem pozytywnym może być Pomnik Chwała Saperom w Warszawie, który cieszy się szacunkiem i poważaniem wśród mieszkańców. Negatywnym natomiast przykładem, może być Pomnik Kościuszkowców, potocznie nazywanym przez mieszkańców warszawskiej Pragi „pięć piw proszę”. Jak dalej potoczą się losy relacji ławki Niepodległości z użytkownikami czas pokaże. W tym kontekście warto zwrócić uwagę na pojawiające się – miesiąc od postawienia ławek... w parkach – informacji o ich rdzewieniu⁴¹.

Z drugiej strony analizowany przypadek podpowiada, by podczas planowania rozważnie oszacować spodziewane wizerunkowe zyski i straty dla instytucji państwowych finansujących tego typu artystyczne projekty. Z punktu widzenia autora niniejszego artykułu jednym z możliwych rozwiązań zmniejszającym ryzyko popełnienia błędów merytorycznych i start wizerunkowych w realizacji projektów podobnych do ławki jest zlecenie ich wykonania eksperckim organizacjom pozarządowym, silnie związanym z szeroko rozumianym artystycznym środowiskiem zawodowym.

BIBLIOGRAFIA REFERENCES LIST

PIŚMIENICTWO LITERATURE

Jagielski P., Autorka "ławek niepodległości": nie spodziewałam się tak emocjonalnych reakcji, <https://kultura.onet.pl>.

Jagielski P., „ławki niepodległości” rdzewieją? MON zleca kontrolę”, <https://kultura.onet.pl>.

Kłęk W., Kwadrat komunikacyjny von Thuna, <https://wojciechklek.pl>.

Kotler P., Marketing. Komunikacja, Warszawa 1999, s. 545.

Mazur M., "Ławki niepodległości" za miliony. "Niepodległe od poczucia estetyki", <https://tvn24.pl>.

Nijak J., Generał Sikorski powrócił do Inowrocławia, <https://www.przewodnik-katolicki.pl>.

Praczyk M., Poznańskie pomniki początku XXI wieku jako forma wytwarzania tożsamości lokalnej, „SENSUS HISTORIAE”, Vol. VI (2012/1) s. 133-150. <http://ewa.home.amu.edu.pl/>.

Roszkowski J., ławka Niepodległości została ustawiona w Białogardzie, <https://gk24.pl/>.

⁴¹ Strona internetowa TOKFM, <http://www.tokfm.pl/Tokfm/7,130517,24365212,lawki-niepodleglosci-juz-rdzewieja-mon-zapowiada-kontrolę-i.html>, „MON "skontroluje merytorycznie" ławki niepodległości. Ale winę za to, że zżera je rdza, przypisuje samorządom”, (dostęp 16.01.2019)

Sulowski K., Frątczak N., MON wydał 4 mln zł na ławki niepodległości. "Estetyczny dramat", <http://warszawa.wyborcza.pl/>.

ŹRÓDŁA SOURCES

Strategia Bezpieczeństwa Narodowego RP 2020, <https://www.bbn.gov.pl>.

NETOGRAFIA NETOGRAPHY

jbal., MON "skontroluje merytorycznie" ławki niepodległości. Ale winę za to, że zżera je rdza, przypisuje samorządom, <http://www.tokfm.pl>.

Ławka Niepodległości to „następny nieprzemyślany kicz” PiS?, <https://koduj24.pl/>.

Miały być kolumny Macierewicza, będą ławki Błaszczaka za 4 miliony, <https://tvn24.pl>.

PC., Krytycy bezlitośni wobec "ławek niepodległości": wyglądają jak przewrócona lodówka, <https://wiadomosci.onet.pl/>.

Profil FB Fundacji Wzornictwo i Ład https://www.facebook.com/pg/wzornictwoilad/about/?ref=page_internal.

Profil FB Fundacji Wzornictwo i Ład, <https://www.facebook.com/wzornictwoilad/>

Profil FB Jacka Spychalskiego, <https://www.facebook.com/jacek.spychalski/about>.

Profil FB Kraków żąda przynajmniej Bukaresztu, <https://www.facebook.com/KrakowZPB/>.

Profil FB Rafała Albińskiego https://www.facebook.com/profile.php?id=100015887463598&sk=about_overview.

Profil FB stowarzyszenia Obrońmy Demokrację <https://www.facebook.com/ObronimyDemokracje>.

Profil Twitter Adama Jankowskiego, <https://twitter.com/JankowskiAdamTT>.

Profil Twitter MON, https://twitter.com/MON_GOV_PL.

Strona internetowa Biura Bezpieczeństwa Narodowego, <https://www.bbn.gov.pl>

Strona internetowa Biura Programu „Niepodległa”, „Kalendarz oficjalnych obchodów stulecia odzyskania przez Polskę niepodległości”, <https://niepodlegla.gov.pl/>.

Strona internetowa Departamentu Edukacji Kultury i Dziedzictwa Ministerstwa Obrony Narodowej <https://archiwum2019.mon.gov.pl/ministerstwo/artykul/departamenty/departament-edukacji-kultury-i-dziedzictwa-10254983/>.

Strona internetowa MON, „Historia współgra z nowoczesnością - ławka Niepodległości” <https://archiwum2019.mon.gov.pl/aktualnosci/artykul/najnowsze/historia-wspolgra-z-nowoczesnoscia-lawka-niepodleglosci-42018-06-14/>.

Strona internetowa MON, „Konkurs na ławkę Niepodległości rozstrzygnięty” <https://niepodlegla.gov.pl/aktualnosci>.

Strona internetowa MON, „Rusza program MON „Kolumny Niepodległości” <http://archiwum2019.mon.gov.pl/aktualnosci/artykul/najnowsze/rusza-program-mon-kolumny-niepodleglosci-12017-10-27/>.

Copyright (c) 2021 Dariusz Kryszk

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License.